

6 @ ♦
JOAQUIM NADAL

Alcalde de l'Ajuntament de Girona.

Ponència presentada a CULTURA I ENTORN 1988.

He de confessar dues o tres coses. La primera és que respecte al nivell i al contingut de les altres intervencions del dia, em fa una certa vergonya prendre la paraula. Pensesu que expressar des del punt de vista de la reflexió estrictament política què ens sembla als polítics què són, com funcionen i com s'interrelacionen interdisciplinàriament l'ecologia, la cultura, l'educació en l'àmbit de la ciutat, pot donar a entendre allò que a vegades és un greuge sovint aplicat als polítics, als quals es considera paradigma de la frivolitat i la superficialitat.

Penso que un acte com aquest, una jornada com aquesta i el motiu que la convoca hauria exigit un nivell de concentració, dedicació i preparació, que confesso d'entrada que no he tingut; i em sap greu. Tot i així voldria compensar-ho, en part, amb la reflexió, i sobretot, amb la discussió final, si n'hi ha.

Sense que ningú s'ho prengui com un menyspreu a tots com a col·lectiu i a cada un individualment, sinó com a única referència i únic elogi que voldré fer jo avui de la figura d'en Quim Franch, apuntaré que si

alguna cosa em sap greu i si alguna cosa em fa ràbia d'aquesta meva intervenció és no poder-la fer discutint amb ell. Simplement. Hi insisteixo, sense que vulgui significar cap menyspreu per vosaltres.

La relació i l'amistat que hi tenia era sovint una relació complicada perquè naixia del treball al si de l'Ajuntament de Girona. Aquesta discussió, m'agradarà tenir-la amb vosaltres, no hi ha dubte, però m'agradaria moltíssim tenir-la amb tota la duresa que a vegades caracteritzava les nostres relacions, sobretot amb ell. I hi insisteixo, em fa ràbia no poder-ho fer i espero que, simplement, a anys llum, fer-ho amb vosaltres pugui compensar aquesta voluntat meva que no es pot satisfer.

A mi m'ha agradat de dir sempre, sobretot aplicat a un concepte més abstracte que el de ciutat i referit a qüestions com el fet nacional, Catalunya, la pàtria, que res en la vida, absolutament res en la vida, no és immutable. I quan dic que res en la vida no és immutable, he pretès de dir sempre, parlant del nacionalisme i del fet nacional, que no hi ha res d'immanent i que res no és donat per cap força externa al conjunt de les col·lectivitats humanes que s'hi impliquen. I això, naturalment és cert respecte al fet nacional i respecte a Catalunya i la nacionalitat catalana de 1988, la qual no té res a veure amb la nacionalitat catalana, si n'hi havia, de l'any 988. Les experiències acumulatives de la història modifiquen constantment i amb un sentit irreversible processos que avancen sempre, que són lineals en un sentit només, són lineals malgrat que són contradictoris, en el sentit que mai no poden tornar al punt d'origen.

I això passa exactament així també amb la ciutat. La ciutat no és un concepte neutre, la ciutat no és un marc físic, la ciutat no és una cosa donada que només es transforma des de l'àmbit de la seva implantació física i territorial, i per tant urbana, sinó que és un fenomen molt més complex. Així doncs, a l'hora de plantejar la relació entre la ciutat i cultura, educació, ecologia, se m'acut, primer de tot, una constatació: la ciutat, evolutivament parlant, és un feix de contradiccions: la ciutat és, acumulativament parlant, per l'experiència històrica acumulada, el resultat de processos històrics molt complexos que responen, encara que això pugui semblar massa de manual, a modes de producció successius que la transformen i l'usen d'una manera diferenciada; la ciutat, malgrat que a nosaltres ens pugui semblar que conté valors referits al passat d'equilibri, d'humanitat, d'equilibri urbà, referint-nos per exemple a la ciutat medieval, no és, en el moment que es produeix aquella materialitat física de la ciutat medieval, el paradigma de l'equilibri de la humanitat i de tantes altres coses que ara nosaltres li sabem trobar.

Simplement, quan descobrim determinats valors en el centre històric de Girona, en el centre històric de Barcelona, són valors que en l'ús actual d'un marc físic (que té una acumulació cultural i una sedimentació cultural i una implantació física feta a escala humana simplement perquè no hi havia cap altre artefacte que pogués modificar-la) no eren pas especulatius en sentit capitalista, però eren igualment especulatius en el context de moda de producció d'aquell moment. No hi ha cap ciutat medieval que no tingui elements

d'acumulació especulativa ni que només fos perquè tothom havia de ca-
ber dintre d'un recinte fortificat.

I per tant, les ciutats són estretes i densificades. També ho són molt
menys que la ciutat capitalista, naturalment; però perquè en aquell
moment, ni urbanament, ni socialment, ni políticament, ni
econòmicament, ni sanitàriament sobretot, la ciutat medieval per a la
gent que l'usava i que n'abusava quan la vivia en aquell context no
era cap meravella. Al contrari, en tot cas només hi vivien bé - i aquí
sí que assenyalem una contradicció, també si voleu molt massa elemen-
tal i de manual - només hi vivien bé aquells que podien viure-hi i
menjar-hi bé per raó del seu nivell econòmic, social i polític.

I això tan senzill, tan estúpid, tan vulgar si voleu, és l'expressió
en el context de la ciutat medieval, traduït després en cada una de
les fases successives, la forma com han usat i abusat i transformat la
ciutat les classes dominants al llarg de la història.

La ciutat no és immutable, no és neutra, no és innòcua, la ciutat no
és només el seu marc físic; se m'acut de plantejar un interrogant que
després podem discutir al final, si voleu, que és el següent: en el
marc de la ciutat la cultura, l'educació, l'ecologia, primer ¿són
productes només urbans i només possibles en el context de la societat
urbana? I segon, respecte a la ciutat de 1988, que després tirant una
mica enrere intentaré configurar, cultura, educació, ecologia, ¿són en
relació amb el fet urbà de la ciutat simplement elements de la
superestructura?, ¿o la cultura, l'educació i l'ecologia que estem fent

i produint en l'àmbit de la societat són instruments de determinats sectors de la societat urbana que juguen com si fossin simplement o només superestructura?, ¿són productes artificials derivats justament de l'atenció a la contradicció social que genera el si d'una societat urbana i que no genera una societat rural?

O, dit amb altres paraules, fent abstracció de la societat urbana, des del Renaixement fins ara, des de l'Imperi Romà fins ara, és igual, ¿hi ha cultura no urbana?, ¿hi ha cultura rural?; i si no n'hi ha ¿a què respon la cultura, el fet educatiu, o l'ecologia respecte al marc urbà, la ciutat?

És una pregunta que jo considero una mica dura perquè pot voler dir que, finalment, durant molt de temps hem estat tots plegats, i penso en els polítics i no en vosaltres, que probablement sou més crítics i més exigents en aquest sentit, hem estat produint vernissos culturals, educatius i ecològics, per emmotllar la societat una mica a l'estil del que voldríem que fos per anar-hi vivint i anar passant.

I en tot cas, si la ciutat és un fet inevitable en l'àmbit de la cultura, en l'àmbit de l'educació, en l'àmbit de l'ecologia, hauríem de poder ser molt més profundament radicals. I, si voleu, perquè no? (i reivindiquem paraules que han perdut un cert sentit, però que hauríem de recuperar sobretot per a la ciutat) intervencions que per radicals, fossin, en l'àmbit de la ciutat, més revolucionàries. Traient del context de la paraula revolució, el 1917, les preses del Palau d'Hivern i tantes altres coses, la lluita armada, el que vulgueu.

Però, amb l'acció política sobre la ciutat ¿no hauríem de ser tots plegats més exigentment revolucionaris per fer de la ciutat o per fer que en l'àmbit de la ciutat es superés la contradicció entre la ciutat ella mateixa i aquesta superestructura cultural, educativa, ecològica amb la qual la volem embolicar?

Dic això i torno una mica enrere perquè la ciutat medieval és una cosa, la ciutat capitalista n'és una altra, capitalista industrial. A Itàlia, a França i a Anglaterra s'han començat a preguntar què en farem, de la ciutat postindustrial, i com lligarem la relació entre ciutat i territori (com si la ciutat no fos territori també); i què passa amb el punt de contacte entre el territori i la ciutat, entenent que la ciutat s'acaba en un punt on comença una altra cosa que no és ben bé la ciutat?, i ¿quins són els agents urbans que actuen sobre la ciutat i en canvi no actuen sobre el territori no ciutat?. Aquesta és una altra qüestió que jo no puc respondre perquè tampoc no hi he reflexionat prou, però en canvi, respecte al que ha de ser, el que és, el que pot ésser la ciutat postindustrial, és un tema determinant, de primera magnitud i que ens obliga a entrar-hi més a fons del que ja estan entrant tots els agents que actuen sobre la ciutat, sobretot els agents polítics.

Jo voldria afegir allò que us deia respecte a la ciutat, la ciutat no és innòcua, la ciutat no és neutra, la ciutat no és un fet natural; en tot cas és un fet històric, acumulativament històric, no natural, però és una exigència de l'evolució històrica de la societat humana. No podria existir avui, és a dir, no hi ha utopies possibles, no hi ha

falansteris, no hi ha icàries possibles que poguessin encabir la immensitat numèrica de la humanitat produïda fins a 1988 i en el futur molt més. En tot cas, la utopia, l'hem de reconstruir des de la ciutat mateixa. Ja no podem exportar vaixells d'utòpics que vulguin anar a construir noves ciutats, ja no podem fer no sé quantes coses més. Hem de transformar radicalment o revolucionàriament les nostres pròpies ciutats.

Les nostres ciutats són el que són tal com s'han anat configurants fins ara, producte de tensions i contradiccions brutals; producte, exactament igual com l'home prehistòric lluitava per la seva supervivència, producte de la lluita per la supervivència social de grups, col·lectius, individus, al si de la ciutat en un marc físic on l'experiència i la convivència es viu amb més brutalitat, una brutalitat diferent, menys primitiva, si voleu, menys rural, menys mil·lenària, menys atàvica, però amb més brutalitat i una mica més de civilitat; amb més brutalitat, si hi cap, que a la societat rural.

Les tensions en l'àmbit de la ciutat són molt importants, són potser més sibil·lines, no hi ha cap dubte; però hi ha moltíssimes tensions, moltíssimes contradiccions, agents urbans contradictoris que actuen en funció d'interessos sectorials i que tots plegats haurien de saber desentranyar per poder desmuntar processos autodestructius de la ciutat que en poden fer un marc invivable justament en el moment en què aquesta necessitat absoluta de la ciutat, perquè sinó no cabrem enlloc més, la farà una exigència absolutament imprescindible, més que ara.

I en aquest aspecte, dins del marc físic, qui genera aquestes contradiccions, qui actua sobre aquestes contradiccions, qui actua sobre el marc físic és el col·lectiu humà que viu en una ciutat, que usa i que n'abusa contradictòriament en funció d'interessos que no són sempre coincidents i lineals en una sola direcció.

Hi ha coses o hi ha accions sobre la ciutat que són molt fortes i a vegades amb un contingut autodestructiu, com us deia fa un moment, i ara estem vivint un moment especialment important en aquest sentit: l'eufòria de la postcrisi. Tots els que durant deu anys hem viscut el somni de fer ciutat moderadament tranquils, tot i que la nostra vida política en l'àmbit de la ciutat era més aviat estressant, ara, de cop i volta, redescobrim fins a quin punt se'ns podria escapar de les mans i fins a quin punt la bona gestió de les ciutats espanyoles, sense cap condicionament, espanyoles, des de 1979 fins a 1988, ha tingut com a millor col·laborador la crisi ella mateixa, primer instrument de contenció, primer instrument natural de control, primer instrument fins i tot de selecció d'inversions, etc.

Els ajuntaments ens hem convertit en agents públics de transformació, modernització i democratització de la ciutat en un context d'esclerosi social i esclerosi econòmica a la ciutat. I hem abocat diners en una ciutat que no es movia i ara, de cop i volta, totes les ciutats de l'Estat, totes, les catalanes potser més, però és una qüestió d'accent, bullen d'interessos amb una tensió que no havien conegut o que no es coneixia des dels anys setanta.

I ara és quan un s'adona més, de forma més peremptòria que no fa set, vuit, sis o cinc anys, fins a quin punt la política en la ciutat necessita d'accents radicals per impedir en tot cas que la ciutat es converteixi en el marc invivable d'una societat que s'està autodestruint.

I és sobretot en aquest aspecte, o gairebé només en aquest aspecte que a mi em sembla que cultura, educació, ecologia i les polítiques culturals, educatives, ecològiques, són polítiques necessàries.

Totes les accions en aquest camp són inevitablement polítiques i representen tries i selecció d'opcions en funció de models i de marcs territorials que denoten o una voluntat política clara d'assegurar que la ciutat en el futur pot funcionar, no pas superant del tot, però en un procés de tendir a superar aquestes contradiccions a què està permanentment sotmesa, i fins a quin punt les opcions territorials, culturals, polítiques, territorials i ecològiques en aquest sentit, marquen l'equilibri just i necessari entre la desproporció brutal que a més a més estem experimentant aquests dies d'una forma visual brutal entre les infraestructures absolutament endarrerides, i les necessitats socials que com a col·lectius les ciutats generen, de cop i volta amb una brutalitat que no coneixiem.

El tap de la nit de Sant Joan o els taps de cada dissabte i diumenge (més especialment ressentits ara per una societat abocada al consumisme dels sis mil vehicles més a la província de Barcelona, o no sé quants són al dia, no ho sé, una quantitat brutal, perquè a Girona

són tres mil vehicles al mes nous matriculats), ens fa descobrir, després de deu anys d'anar tirant, que de cop i volta, totes les dimensions d'un context esmorteït desapareixen i fem un salt endavant que obliga a repensar totes les polítiques, totes, i a repensar-les no en el context de la conjuntura dels pròxims dos o tres anys, sinó en la perspectiva de quinze o vint anys si en fóssim capaços.

Això exigeix molt més que en aquests últims deu anys que ens hem pogut permetre, deixeu-m'ho dir així, en veu baixa, de jugar amb la ciutat, i jugar-hi bé, a més a més. De cop i volta hem de definir propostes en l'àmbit de la cultura, en l'àmbit de l'educació, en l'àmbit de l'ecologia, socialitzants, col·lectivitzadores d'apropiació democràtica de la ciutat més radicalment del que ho hem pogut fer fins ara.

És a dir, creant revulsius perquè cal tenir present que la lògica del sistema capitalista podria inevitablement fer de la ciutat, i sobretot de la ciutat postindustrial, en contradicció amb les polítiques de benestar social, un marc invivable. Volem transformar-lo segons no solament una mentalitat cívica col·lectiva respecte al projecte de ciutat que un vol tenir, sinó també amb instruments d'apropiació i realització d'aquest model com a conjunt i per qui té el poder. I no pas per utilitzar-ho d'una forma unilateral, instruments no només d'apropiació sinó d'expropiació prou radical per poder fer una ciutat que no se submergeixi i pugui sucumbir, i que no hagi de sucumbir en les tensions que aquesta eufòria d'aquest postcapitalisme industrial que ara de cop i volta estem vivint, i que pot no tenir res a veure ni

tan sols amb els Jocs Olímpics, perquè no hi hagi ningú que tingui la temptació de buscar una relació de causa-efecte directe, que ens porti a controlar-ho, canalitzar-ho, conduir-ho.

I tot això vol dir per a mi que respecte a la cultura, o som capaços de col·lectivitzar-la i per tant de superar la contradicció entre alta cultura i cultura popular, o som capaços de generar dinàmiques culturals autènticament col·lectivitzadores no elitistes, o en tot cas només elitistes quant a punta de llança, motor que genera després dinàmiques culturals que puguin ésser col·lectivitzades pel conjunt del col·lectiu humà de la ciutat; o això no funciona.

I en l'àmbit de l'educació, o som capaços de generar models educatius i propostes, i polítiques educatives que primin la inversió humana per sobre de la inversió urbana, entenent que la inversió humana és l'única possible configuradora d'una nova ciutat. I en l'àmbit de l'ecologia som capaços de superar la contradicció primitivista de pensar que només és ecològic allò que és natural i, per tant, l'ecologia seria per definició antiurbana, i som capaços de definir un nou equilibri ecològic corresponent a les noves necessitats de la societat urbana de l'any 2000, o tot això no funciona.

I deixeu-me posar un exemple pel que fa estrictament a l'àmbit de l'educació, i en cito la font perquè si no estaria fent trampa. De fa molts pocs dies, a Girona, i en funció de polítiques culturals una mica en aquesta línia, s'han estat fent uns cursos d'estiu un dels quals ha sigut sobre nació-estat, etc., i ha vingut Pierre Vilar, ha

vingut Villares, han vingut tot de professors, i han vingut dos o tres, també en Josep Fontana i un dia va permetre's el luxe, luxe infreqüent en una persona com ell, de simplement passejar-se per Girona, i d'acceptar que fos l'alcalde de la ciutat qui el passegés per Girona, amb la mala consciència durant tot el dia de que el que ell hauria d'estar fent era treballar, anava dient "m'estàs fotent, he de treballar, jo hauria de treballar", però en el fons li va agradar molt.

I tot passejant va fer un comentari d'aquest tipus respecte a l'educació: la inversió humana no és políticament rendible pels polítics miserables que volen un resultat conjuntural immediat, i per això aquest país no té ni a Espanya, ni a Catalunya, una política educativa clara, exigent, generosa, d'abundància de recursos; el material humà que l'educació té entre mans, professors i alumnes, naturalment, i això a la curta pot permetre fer unes quantes obres al carrer, però a la llarga si hi ha alguna cosa brutalment antiurbana, antiecològica i de mala política deu ser una política educativa que no sigui prou generosa a causa de l'element humà que té entre mans una societat, un col·lectiu, un país.

I jo crec que té raó. I té raó respecte al col·lectiu humà; hauríem de tenir un error semblant parlant de la ciutat com a conjunt. I si voleu tot això és molt borrós, una mica frívol, improvisat, però és fins allà on he arribat jo tot fent de polític. I els que a part de fer de polítics teniu temps per fer una altra cosa, doncs, el que podríem fer

...és discutir-ho una estona, i sinó el dia que pugui ho discutiré amb en Quim Franch.